

Een woord vooraf

Het verhaal dat hier volgt, werd mij reeds als kind door mijn vader verteld.

Dat ik het hier mag oververtellen, verheugt me zeer.

Nu hoop ik twee dingen. Ten eerste, dat gij, die dit boek lezen zult, er enige aangename uren door moogt genieten - maar bovenal dat u aan het einde van het verhaal uw hart warm zult voelen kloppen voor de eenvoudige, soms ruwe, maar ijverige en eerlijke vissers, die dagelijks onder allerlei gevaren op zee zwerven en, ondanks hun vlijt en hun moed, meestal met de hunnen in zeer kommervolle omstandigheden leven.

Ik acht het tevens een aangename plicht, mijn hartelijke dank te betuigen aan de heer A. Bording te Durgerdam, die mij bereidwillig het 'Authentiek Verhaal' van de avonturen der helden van mijn boek afstond, alsmede aan de heer D. van Wijngaarden van Rees, te Urk, die mij op mijn verzoek zeer gewenste mededelingen deed betreffende de toestand van Schokland vóór 1859, terwijl ik een weemoedige gedachte wijd aan wijlen de heer P. Roos te Durgerdam, die mij, nog kort vóór zijn overlijden, met de vriendelijkste welwillendheid vele bijzonderheden verschaftte aangaande het botkloppen.

Amsterdam, 1898

De schrijver

Inhoud

	Een woord vooraf	5
Hoofdstuk I	Een Oudejaarsavond in een Durgerdamsche visschershut	9
Hoofdstuk II	Aan het botkloppen	23
Hoofdstuk III	Bange uren	38
Hoofdstuk IV	Een vreselijke zondag	47
Hoofdstuk V	Koude en honger	60
Hoofdstuk VI	In duizend angsten	66
Hoofdstuk VII	Gesprekken en daden	75
Hoofdstuk VIII	Maneschijn en onweer	85
Hoofdstuk IX	Teleurgesteld	89
Hoofdstuk X	In de omtrek van Schokland	95
Hoofdstuk XI	Gedeelde smart	101
Hoofdstuk XII	De nood stijgt nog hoger	110
Hoofdstuk XIII	Oude herinneringen en een belangrijke vondst	113
Hoofdstuk XIV	De redding	124
Hoofdstuk XV	Een brief	139
Hoofdstuk XVI	Verenigd en gescheiden	144
	Besluit	156

Een Oudejaarsavond in een Durgerdamse vissershut

*Hierbinnen is 't heerlijk;
Daarbuiten is 't guur.
Wij schuiven vertrouw'lijk
Bij 't knappende vuur.*

J.J.L. TEN KATE

I.

't Is Oudejaarsavond van 't jaar 1848.

Reeds verscheidene dagen heeft de wind met matige kracht uit het noordoosten gewaaid en het water in vaarten en rivieren doen stollen onder zijn ijskouden adem.

Ook de Zuiderzee, hoewel ze zich lang en heftig tegen de heerschappij van de wintervorst heeft verzet, heeft zich toch eindelijk, moegeworsteld, op genade of ongenade moeten overgeven en ligt thans geboeid aan de voeten van haar tijdelijke meester.

Als een prachtige schijf staat de maan aan de hemel. Zij doet hier en daar het ijs blinken als gepolijst staal en tovert zilveren kanten aan de geveltjes der meerendeel vervallen visserswoningen in het armelijk Durgerdam.

Armelijk?

Ja, wel armelijk.

Dat is bij maanlicht niet zo goed te zien, omdat zich

menige hut in het duister terugtrekt, als schaamde zij zich haar lompenkleed; maar de volle dag brengt ook de armoede van het dop in het volle licht en verthoont de woningen zoals ze zijn: oud en scheef en verveloos; met een lapje hier en een pleister daar, treurende over haar oude dag.

Het is vinnig koud op de zeedijk, waarlangs de reeks hutten zich uitstrekt, die tezamen Durgerdam uitmaken. Geen wonder dan ook dat het hier eenzaam is en stil; want niemand die zonder noodzaak zijn warme woning verlaat, om neus en oren bloot te stellen aan de gure noordoostenwind.

Toch is het hier niet volkomen stil.

Hier en daar dringen stemmen uit de woningen tot in de buitenlucht door. Want het is Oudejaarsavond, zoals ik reeds zei, en de meeste vissers zijn thuis en vieren nu de laatste avond van het jaar te midden der hunnen en spreken over hun makkers die *niet* thuis zijn en met hun vaarttuig in de een of andere Zuiderzeehaven zijn ingevroren.

Mag ik u eens even een visserswoning binnenleiden? Kom dan mee naar het huisje daarginds.

Veeg goed uw schoenen af op de vloermat - of liever nog: doe ze uit. Dat is zo de gewoonte hier; want de Durgerdamse huismoeder is kraak-, kraakzindelijk!

Zo - laat uw schoenen maar in de gang bij de deur staan en ga de huiskamer binnen. U bent er welkom - dat verzeker ik u, want de Durgerdamse visser houdt de oud-vaderlandse gastvrijheid in ere.

Een talrijk gezin, vindt u niet?

Laat ik u de verschillende leden ervan even voorstellen.

Daar, in 't hoekje bij de haard, zit vader Bording, Klaas Klaassen Bording, zoals hij voluit heet.

Hoe oud schat u hem?

Over de vijftig? - Ik dacht het wel. Maar u hebt het mis. Bording is van 't jaar 1803 en dus pas vijfenveertig jaar oud. Dat zou u niet zeggen, is 't wel?

U vindt zijn haar te grijs en de rimpels in zijn gelaat te diep voor een vijfenveertiger?

Ik ook. En toch is hij niet ouder dan ik u daar zei. Maar hij heeft veel leed ondervonden en veel zorgen gekend en hij leeft nog dagelijks in grote zorg en vraagt dikwijls met een beklemd gemoed wat de toekomst hem brengen zal: vermeerdering of verlichting van druk...

Het meisje dat hij op de schoot heeft, is zijn jongste - een aardig ding, nietwaar, met die blauwe kijkers?

De dreumes aan zijn knie, is zijn jongste jongen - een echte deugniet, zo klein als hij is! Zie hem eens lachen tegen zijn oudste zusje - ze zal zo wat tien jaar zijn - die ijverig zit te breien aan een witte wollen sok voor vader, of misschien wel voor een van haar broers. Want behalve de dreumes heeft ze er nog drie. Daar, bij het raam, zit de oudste, Klaas geheten en negentien jaar oud; naast hem zit Jacob, die zeventien jaren telt en bezig is een scheepje te knutselen voor zijn twaalfjarige broer, die daar vlak bij hem staat en met bewonderende ogen 'grote Jaap' aanziet, die zo iets kunstigs maken kan.

Maar is hier geen moeder?

Zie, daar komt ze juist binnen, glimlachend tegen haar man en haar kinderen.

Kunt u het haar niet aanzien hoe gelukkig ze is alle huisgenoten bij elkaar te zien?

Want dat gebeurt niet vaak. Luister. Op de plaats bij het raam, waar nu Klaas gezeten is, zit dikwijls moeder Bording naar buiten te turen, de donkere nacht in, en te luisteren naar de storm, die buldert over de Zuiderzee; ze bidt voor haar man en haar twee oudste jongens, die op de onstuimige

wateren zwalken, en troost de thuisgebleven kinderen vaak met woorden die zij zelf niet gelooft.

Maar nu: al de angsten zijn vergeten bij de gerustheid dat allen onder één dak zijn, warm en veilig.

‘Nog niet klaar, moeder?’ vraagt vader Bording, nu hij zijn vrouw ziet binnenkomen.

‘Bijna,’ klinkt het opgeruimd. ‘De melk staat te koken. Nog een ogenblikje en ze is klaar.’

‘We krijgen chocola!’ fluistert de jongste jongen.

‘En oliebollen!’ antwoordt zijn twaalfjarige broer, die zijn neus in de lucht steekt.

Een kwartier later staan inderdaad de verwachte heerlijkheden op tafel en verkwikken jong en oud door geur en smaak. Moeder deelt de kopjes en het gebak rond; de kinderen eten en drinken en snappen en lachen; de twee oudste zoons praten met elkaar over de visvangst; vader Bording zit in gepeins verdiept.

‘Waar denk je zo aan, vader?’ vraagt moeder Bording, nadat de kinderen wat tot rust zijn gekomen.

‘Ik zit te denken aan de Oudejaarsnacht van...’

‘Van 1833!’ valt moeder met een huivering in.

‘Ja juist; van 1833! Waar blijft de tijd? Dat is al weer vijftien jaar geleden! Toen was er wat anders te koop dan oliebollen eten en chocola drinken!’

‘Ik dacht er zo-even ook nog aan,’ zegt moeder ernstig. ‘Ik zal nooit vergeten wat een angst ik heb uitgestaan toen je op Nieuwjaarsdag niet thuiskwam, zoals je had afgesproken... Wat een voorrecht dat we vanavond allen bij elkaar zijn!’

‘Maar wat is er dan toch gebeurd in die Oudejaarsnacht?’ vraagt de jongste knaap met grote nieuwsgierige ogen.

‘Dat heb ik Klaas en Jacob weleens verteld,’ antwoordt Bording met een blik op zijn beide oudste zoons. ‘Maar ik wil

het jullie ook weleens verhalen: Op Oudejaarsdag van 't jaar 1833 was ik met mijn knecht dicht bij Enkhuizen voor anker gaan liggen. Het had de hele dag boos gewaaid en 's avonds vraag ik aan mijn knecht: 'Kees, wat denk jij van 't weer?'

'Schipper,' zegt ie, 'ik geloof dat het vannacht helemaal mis wordt.'

'Waarom?' vraag ik.

Kees wees eens naar de lucht.

Nou, daar vlogen de wolken langs, dat het een aard had.

'Nou, schipper,' zegt Kees, 'wat zeg jij¹ er zelf van?'

'Dat we bar weer zullen krijgen dat ons nog lang heugen zal,' zeg ik.

'Dat geloof ik er ook van,' zegt Kees, en een ogenblik werd hij erg stil.

Ik begreep wel waarom: hij had een oude moeder te verzorgen, die diep in de zeventig was en hij wist wel, als *hij* weg was, dan had ze niemand meer.

'Klaas,' vraag ik, 'ben je bang?'

'Bang, schipper?' zegt ie, 'bang ben ik alleen als ik met harden storm thuis te kooi lig, want dan kan ik weleens denken: nou moest de ouwe rommel eens in elkaar vallen. Op zee ben ik nooit bang. Maar als je 'n oude moeder thuis hebt, dan is je leven je toch meer waard dan wanneer je alleen op de wereld staat - wat zeg jij, schipper?'

Ik zei niets, maar ik dacht aan je moeder en aan Klaas en Jaap, die toen nog zo heel klein waren: twee en vier jaar. Jullie waren toen nog niet geboren. Ik had moeder beloofd met Nieuwjaarsdag thuis te wezen, als 't *kon*, natuurlijk - en ik zag wel dat daar al heel weinig van komen zou.

¹ De Durgerdammers verkiezen het gebruik van het vertrouwelijke *je, jij* en *jou* boven dat van *u* en *uw*.

‘Schipper,’ zegt Kees, ‘ga jij nou eerst een paar uur naar kooi; ik zal je wel waarschuwen, als 't nodig is’.

‘Nee, Kees,’ zeg ik, ‘laten we eerst de kat uit de boom kijken; je weet nooit wat er gebeuren kan.’

‘Maar je kan toch wel je plunje aanhouden,’ zegt Kees, ‘dan ben je dadelijk klaar, als ik je roep.’

‘Kees,’ zeg ik, ‘ik doe het niet. Als de storm bedaart, kunnen we altijd nog zien.’

Ik heb nog niet uitgesproken, of daar komt een rukwind, die Kees met zo'n kracht tegen de mast gooit, dat ik bang was dat hij een paar ribben gebroken had.

‘Nou, Kees,’ zeg ik, ‘moet ik naar kooi gaan?’

‘Schipper,’ zegt ie - en hij wreef z'n lenden, die hij geducht bezeerd had, - ‘ik zou maar opblijven. 't Wordt boos weer.’

‘Als de dreg² het maar houdt,’ zeg ik.

‘Nou,’ zegt Kees, ‘dat zal wel; 't ding is sterk.’

‘Jongen,’ zeg ik, ‘ik heb wel meer dreggen zien breken van m'n leven!’

Eigenlijk was het meer schreeuwen dan praten, wat we tegen elkaar deden, want het was op zee een leven als een oordeel. En donker was het: je kon haast geen hand voor ogen zien. M'n schuit had natuurlijk geen ogenblik stilgelegen, maar zo erg als ze nu begon te stampen en te slingeren had ze de hele dag nog niet gedaan.

‘Heb je je goed vast, schipper?’ schreeuwt Kees. ‘t Was een trouwe kerel, die Kees.

‘Ja, jij ook?’ schreeuw ik terug.

Het antwoord hoor ik niet, want daar krijgt de schuit ineens een ruk, dat ik denk: we zijn van 't anker weggeslagen.

² Een dreg is een klein anker met vier ankerhaken, door de visserlui lepels genoemd.

Maar nee, we zitten nog vast. Wéér een ruk.

'Kees!' schreeuw ik.

'Ja, schipper?'

'Je groet m'n vrouw en m'n kinderen van me, als ik soms...'

'Ja, schipper en jij vergeet m'n moeder niet, als *ik* soms...'

Daar krijgt de schuit weer een ruk, maar sterker dan de vorige. 'k Geloof nooit dat de lepels het houden!' schreeuw ik.

'Dan is 't met ons gedaan!' schreeuwt Kees terug.

Maar hij heeft nauwelijks uitgesproken of we voelen een schok, waardoor we allebei ondersteboven vallen.

't Anker is los!' roep ik. En het was zo.

Wij krabbelen weer op de been en zien dat de schuit als een meeuw over het water vliegt. Als we geen afluandse wind hadden gehad, was hij al dadelijk tegen de Enkhuizer zeedijk stukgeslagen.

'Kees,' schreeuw ik, 't is gedaan met ons!' 'In Godsnaam dan!' schreeuwt hij terug.

Wij vliegen nog een eind vooruit, maar opeens wordt de botter door een hoge golf opgenomen en tegen een Urker vissersschuit aan gesmeten.

Ik hoor een geweldige slag en lig op hetzelfde ogenblik overboord, maar ik voel gelukkig een balk, waaraan ik me dadelijk vastgrijp.

'Kees!' roep ik. Geen antwoord. 'Kees, Kees!'

Hij is weg, denk ik.

Maar even later hoor ik z'n stem. 'Waar zit je toch?' schreeuw ik.

'Hier, schipper, ik heb me aan een balk vast. Wat is er toch gebeurd?'

Zoals later uitkwam, moet hij door de schok met z'n hoofd tegen de mast of het dek zijn geslagen en daardoor een